

จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน: การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมจีน ชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง ย่านตลาดโพธาราม จังหวัดราชบุรี*

Hongbo Qin**

ภรดี พันธุ์ภากร***

บทคัดย่อ

การวิจัยจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน: การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมจีนชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง ย่านตลาดโพธาราม จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะแก่นแท้ของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนย่านตลาดโพธาราม ประเมินคุณค่าจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนในกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม เพื่อเสนอแนวทางการจัดการแหล่งเรียนรู้ศิลปกรรมจีน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะรูปแบบทางศิลปกรรมของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนในย่านตลาดโพธารามสืบทอดจากจีนตอนใต้สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลายถึงสมัยสาธารณรัฐประชาชนจีนตอนต้นใช้เป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามตามลัทธิขงจื้อ ศาสนาเต๋าและพุทธมหายาน และเป็นสัญลักษณ์มงคลตามความเชื่อของชาวจีน โดยมีคุณค่าสำคัญในกระบวนการจัดการการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จัดระเบียบจริยธรรมทางสังคม เป็นสื่อในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจีน และนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน วิธีการพัฒนานั้น ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้กับคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามให้กับผู้คน พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมจีนเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยให้ผู้คนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมหลักในการดำเนินการ

คำสำคัญ: จิตรกรรมฝาผนังจีน ย่านตลาดโพธาราม แหล่งการเรียนรู้

* งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของคุณูปนิพนธ์ เรื่อง ตลาดโพธารามชุมชนพหุวัฒนธรรมลุ่มน้ำแม่กลอง: การจัดการพื้นที่ทางวัฒนธรรม

** นิสิตปริญญาเอก สาขาการบริหารศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

*** อาจารย์ที่ปรึกษาคุณูปนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Mural painting at Chinese shrine: The development of chinese art learning resource of Mae Klong Basin Community at Photharam Market, Ratchaburi Province

Hongbo Qin

Poradee Panthupakorn

Abstract

This research focus on the mural painting at Chinese shrine, especially the development of Chinese art learning resource of Mae Klong Basin Community at Photharam Market. The research aims to Study the authenticity of the mural painting at Chinese shrine in Photharam Market, which will provide a valuation of the mural painting at Chinese shrine during the learning process, and a approach for Chinese art resources management. The research found that the art style of mural painting at Chinese shrine in Photharam Market, which was inherited from southern China during the late Qing Dynasty and the early People's Republic of China period. These mural paintings are used as a median to cultivate the virtue of Confucius, Taoism and Mahayana Buddhism and as sacred symbol of original Chinese belief. The value in the process of learning mural painting is to cultivate morality, and organize social ethics. They ate media for it is a medium of learning Chinese history and culture as well. Furthermore, mural painting learning can create economic value for the community. The development approaches should be based on the mural painting database of Chinese shrine. As a source of learning for both inside and outside the community, mural painting can instill good morals to people, and help develop cultural tourism and Chinese cultural products output to increase income for the people in the community. There is no doubt that people in the community shall play a major role in the mural painting learning process.

Keywords: Chinese mural painting, Photharam market, Learning resources

บทนำ

ร่องรอยศิลปกรรมจีนในกลุ่มน้ำแม่กลองปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล จากการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนในกลุ่มน้ำแม่กลองกับชุมชนในจีนตอนใต้ ซึ่งมีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาหม้อสามขาในวัฒนธรรมบ้านเก่าอายุ 4,000 ปี สัมพันธ์กับวัฒนธรรมจีนในกลุ่มแม่น้ำแยงซี และค้นพบตุ้มหู หวีทำจากกระดูกสัตว์ที่มีลักษณะคล้ายกับศิลปกรรมจีนสมัยราชวงศ์โจวตะวันออก (ปี 770-256 ก่อนคริสต์ศักราช) ในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี สินค้าจีนมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมจีนในกลุ่มน้ำแม่กลองเรื่อยมาถึงสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) เริ่มมีพ่อค้าจีนเดินเรือสำเภามาค้าขายถึงดินแดนภายในของกลุ่มน้ำแม่กลอง โดยมีการค้นพบทางเรือเรือสำเภาสมัยราชวงศ์หมิงในแม่น้ำแม่กลองบริเวณเมืองราชบุรี และเริ่มตั้งหลักปักฐานอาศัยอยู่ตามชุมชนในกลุ่มน้ำแม่กลองตั้งแต่สมัยนั้น โดยประกอบอาชีพการค้าขายจนทำให้เกิดชุมชนตลาดขึ้นตามริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองในยุคต่อมาอีกหลายร้อยปี เช่น ตลาดโพธาราม ชาวจีนจึงได้นำศิลปกรรม ความเชื่อและวัฒนธรรมจีนมาเผยแพร่ในกลุ่มน้ำแม่กลองผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ศาลเจ้าจีน โรงเจ ประเพณี คำบอกเล่า ฯลฯ (มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2536 : 25-71)

ตลาดโพธารามมีศาลเจ้าจีนมากถึง 6 แห่ง โรงเจ 2 แห่ง เนื่องจากเป็นชุมชนชาวจีนที่ใหญ่ที่สุดในกลุ่มน้ำแม่กลองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะคล้ายกับตลาดสำเพ็งในกรุงเทพฯ มีประชากรถึง 40,000 คน มากกว่าในตัวเมืองราชบุรี (พระบรมราชจักรีวงศ์กับเมืองราชบุรี. 2525 : 125) ตามหลักวิชาฮวงจุ้ย ชาวจีนเชื่อว่า ตลาดโพธารามตั้งอยู่บริเวณท้องมังกรแห่งแม่น้ำแม่กลองหรือสะดือมังกรแห่งแม่น้ำแม่กลอง (อภิชาติ ศิริอุดมเศรษฐ. 28 พฤศจิกายน 2560 : สัมภาษณ์) อันเป็นชุมทางสำคัญทั้งทางน้ำและทางบกในกลุ่มน้ำแม่กลองที่อยู่บนเส้นทางการค้าขายระหว่างตะวันออกกลาง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับจีนตอนใต้ตั้งแต่ยุคโบราณ ชาวจีนจึงได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในตลาดโพธารามมานานกว่า 200 ปี เห็นได้จากเก๋งจีนครอบพระพุทธรูปในวัดไทรอารีรักษ์ที่สันนิษฐานว่ามีอายุ 205 ปีขึ้นไป จึงอาจกล่าวได้ว่าตลาดโพธารามเป็นชุมชนชาวจีนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมจีนในกลุ่มน้ำแม่กลอง

ศาลเจ้านั้นเป็นศาสนสถานควบคู่อยู่กับชุมชนจีน สร้างขึ้นตามแบบแผนประเพณีจีนเพื่อประกอบพิธีทางศาสนาแบบจีน ให้การคุ้มครองชาวจีนในต่างถิ่นและลูกหลานของตน เป็นศูนย์กลางยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนชาวจีนที่หลอมรวมความเชื่อแบบจีนทั้ง 4 ลักษณะไว้ในสถานที่เดียวกัน คือ ความเชื่อดั้งเดิม (ฟ้าดิน) ศาสนาเต๋า พุทธศาสนาเถรวาทและลัทธิขงจื้อผ่านศิลปะจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรมและรูปเคารพ ดังนั้น ศาลเจ้าจีนจึงมีคุณค่าความสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ คุณค่าด้านสังคม เป็นศูนย์รวมทางสังคมที่สืบทอดและเผยแพร่วรรณกรรมศาสนาและความเชื่อที่เน้นให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว คุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม อันเป็นสถานที่สอนให้ผู้คนมีความซื่อสัตย์ กตัญญู เมตตา กรุณา มีคุณธรรม และคุณค่าด้านกฎหมายจารีตประเพณี เนื่องจากสั่งสอนให้ผู้คนละเว้นความชั่วซึ่งเป็นการส่งเสริมดำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายบ้านเมือง (ถ้วน ลิ เชิง และ บุญยิ่ง ไร่สุขสิริ. 2543 : 2-62)

จิตรกรรมฝาผนังเป็นส่วนหนึ่งของศาลเจ้าจีนที่ถูกสร้างขึ้นตามความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาเต๋า มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนศีลธรรมและจารีตวัฒนธรรมให้กับผู้คนในสมัยโบราณ เนื่องจากผู้คนส่วนมากไม่ได้เรียนหนังสือ จนกลายเป็นช่องทางสำคัญในการเรียนรู้จารีตวัฒนธรรมของผู้คนและเป็นสื่อสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาเข้ากับแนวคิดการปกครองของชนชั้นปกครอง เพราะการสร้างจิตรกรรมฝาผนังในศาลเจ้าได้สืบทอดวิธีการวาดภาพแบบเล่าเรื่องจากจิตรกรรมฝาผนังจีนในยุคโบราณ โดยใช้ภาพเป็นภาษาเพื่อเล่าเรื่องเกี่ยวกับความดี ความชั่ว จารีตและวัฒนธรรมให้ผู้มองเห็นสามารถรับรู้เรื่องราวได้ง่ายและเกิดความรู้สึกคล้อยตามจนสามารถขัดเกลาคำคิดและพฤติกรรมของผู้คนในสังคมให้เป็นไปตามความต้องการของชนชั้นปกครอง (Cheng Qun and Tu Ming-hua. March 2011 : 30-35)

ชาวจีนในตลาดโพธารามยุคบุกเบิกส่วนมากเป็นผู้ใช้แรงงานที่ไม่เคยเรียนหนังสือจีนแต่มีจิตศรัทธาและความมุ่งมั่นในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมจีนเพื่อจัดระเบียบสังคมชาวจีนในต่างถิ่นให้มีความมั่นคงตามแบบแผนวัฒนธรรมจีน โดยมีจิตรกรรมฝาผนังจีนและศาลเจ้าเป็นสื่อและสถานที่สำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ผู้คนให้ได้ซึมซับศีลธรรมอันดีงามของลัทธิเต๋าและลัทธิขงจื้ออันเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมชนชาติจีน เมื่อสังคมเศรษฐกิจพัฒนาไปตามยุคสมัย จนเกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติระหว่างชาวจีนกับชาวไทย หรือชาติพันธุ์อื่น ลูกหลานชาวจีนในตลาดโพธารามได้หันมายึดถือประเพณีวัฒนธรรมไทยเป็นหลัก ทำให้จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนมีบทบาทต่อสังคมชาวจีนน้อยลงเนื่องจากคนนับถือเทพเจ้าจีนน้อยลงและไม่มีความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรมจีนอย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีการจัดงานศาลเจ้าตามประเพณีจีน แต่ได้กลายเป็นเพียงสัญลักษณ์หนึ่งของวัฒนธรรมจีนที่อาจสูญหายไปจากตลาดโพธารามในอนาคต (พรพรรณ จันทร์โรนันทน์. 2553 : 4)

อย่างไรก็ตาม ศาลเจ้าจีนในตลาดโพธารามยังคงได้รับการบำรุงรักษาตามแบบแผนประเพณีจีนจากลูกหลานชาวจีนอย่างดี จากการสำรวจพื้นที่พบว่า จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนยังคงมีคุณลักษณะทางศิลปกรรมและสังคมวัฒนธรรมตามแบบแผนประเพณีจีนดั้งเดิม และส่วนมากเป็นจิตรกรรมฝาผนังที่ชาวจีนผู้มีจิตศรัทธาสร้างถวายศาลเจ้าเพื่อเป็นบุญกุศลให้กับครอบครัวของตนและช่วยบำรุงรักษาวัฒนธรรมจีนในทางตรงข้าม ผู้คนในตลาดโพธารามกลับมีความเข้าใจในสาระแก่นแท้และคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้น้อยมาก จึงทำให้มองข้ามความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน จนกลายเป็นเพียงสิ่งประดับกำแพงอาคารของศาลเจ้าเท่านั้น

จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนมิได้เป็นเพียงศิลปกรรมที่มีความงดงามเท่านั้น แต่ยังเป็นศิลปกรรมที่แฝงด้วยความรู้ ภูมิปัญญาเชิงช่าง ความเชื่อ จารีตวัฒนธรรมซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการจัดระเบียบสังคม การสืบทอดและพัฒนาสังคมวัฒนธรรมชาวจีนในชุมชนลุ่มน้ำแม่กลอง จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมจีนผ่านจิตรกรรมฝาผนังในศาลเจ้าจีนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจีน ปลุกฝังคุณธรรมอันดีงามให้กับผู้คนรุ่นใหม่ เสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนในสังคมไทยให้เป็นที่ภาคภูมิใจของลูกหลานชาวจีนสืบทอดวัฒนธรรมของบรรพชนของตนให้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ศึกษาลักษณะศิลปกรรมและสาระแก่นแท้ของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม
2. ประเมินคุณค่าความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธารามในกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
3. เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ศิลปกรรมจีนผ่านจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการตามวิธีและขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรมจีนในกลุ่มน้ำแม่กลอง ตลาดโพธารามและจิตรกรรมศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม ได้แก่ 1) เอกสารประวัติศาสตร์ชาวจีนในประเทศไทย กลุ่มน้ำแม่กลองและพื้นที่ตลาดโพธาราม 2) เอกสารเกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรม และศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม 3) เอกสารเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังจีน เพื่อทำความเข้าใจภูมิหลังและสภาพแวดล้อมของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าและพื้นที่ตลาดโพธาราม

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจพื้นที่ตลาดโพธารามด้วยสายตา บันทึกภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจดบันทึกเพื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ 1) สภาพทั่วไปของพื้นที่ 2) จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธารามและโรงเจ 3) คำบอกเล่า 4) ความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดการทางวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทางสังคมของพื้นที่และได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สาระแก่นแท้และลักษณะทางศิลปกรรมของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธารามและวิเคราะห์ความคิดเห็นและสถานการณ์ในการจัดการจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธารามโดยใช้ภาพจากการสำรวจพื้นที่ประกอบการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินคุณค่าทางศิลปกรรมและคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธารามในกระบวนการจัดการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 5 เสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนรู้ศิลปกรรมจีนกลุ่มน้ำแม่กลองในตลาดโพธารามอย่างเหมาะสมและผ่านการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ภาพจิตรกรรมฝาผนังจีนในศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม 6 แห่ง และโรงเจ 2 แห่งมีจำนวนประมาณ 1,000 ภาพ กระจายอยู่ตามซุ้มประตู พื้น กำแพง เสา ซื่อ และหลังคาของสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ โดยมีลักษณะทางศิลปกรรมและคุณค่าสำคัญ ดังนี้

1. ลักษณะทางศิลปกรรมจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจินตลาตโพธาราม

1.1 องค์ประกอบของภาพ มี 5 องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) ธรรมชาติ เช่น สัตว์ เมฆ พันธุ์พืช แม่น้ำ ภูเขา ดวงดาว 2) สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นสัญลักษณ์มงคล เช่น แจกัน หนุ่ย กระถางรูป มังกร หงส์ อาคาร 3) บุคคล

และเรื่องเล่าในประวัติศาสตร์จีน เช่น เซียน (อาชี) อรหันต์ นางฟ้า นักรบ กวี ชาวบ้าน 4) ลวดลาย เช่น ลวดลายคลื่นน้ำ ลวดลายประแจจีน ลายพันธุ์พฤกษา 5) คำอธิบายภาพและชื่อจิตรกรเพื่อบ่งบอกเรื่องราวของภาพ ผู้วาดและยุคสมัยที่วาด ลักษณะการใช้องค์ประกอบเหล่านี้ในภาพจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนได้รับความนิยมน้อย่างกว้างขวางแถบพื้นที่มณฑลกว่างตุงในจีนตอนใต้สมัยราชวงศ์ชิงตอนปลายถึงสมัยสาธารณรัฐประชาชนจีนตอนต้น (Huang Li-ping. May 2014 : 117–121) ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมชาวจีนในตลาดโพธารามที่มีบรรพบุรุษส่วนมากอพยพมาจากมณฑลกว่างตุงในยุคสมัยดังกล่าว ได้แก่ ชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนแคะ ชาวจีนกว่างตุง และชาวจีนไหหลำซึ่งมีน้อยที่สุด

1.2 เนื้อหาและรูปแบบของภาพ มี 6 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) ภาพเซียน นางฟ้าและอรหันต์ ซึ่งมักคู่กับสิ่งประติษฐ์ พันธุ์พืชและสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์มงคล เป็นภาพสร้างขึ้นตามแนวคิดศาสนาเต๋า และพุทธศาสนามหายานซึ่งผสมผสานกันเพื่อเป็นสัญลักษณ์สิริมงคล อวยพรให้ผู้มองเห็นภาพให้มีความสุข ความเจริญ มีลูกหลานมาก และเป็นการเผยแพร่ศาสนาเต๋าและพุทธศาสนามหายาน เห็นได้จากการสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับวิถีทางในการบรรลุเป็นเซียน หรือพระอรหันต์ และแสดงให้เห็นถึงอิทธิฤทธิ์ พลังเหนือธรรมชาติของเหล่าเซียนและอรหันต์เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา

เซียนและนางฟ้าจากสวรรค์ให้พรแก่มนุษย์ โดยมีอักษรจีนระบุว่า “ฟ้าประทานพร”

พระอรหันต์ปราบเสี้ยร้ายด้วยอิทธิฤทธิ์ โดยมีอักษรจีนอธิบายว่า “ปราบสิ่งชั่วร้ายเพื่อปวงชน”

นางฟ้าถือเครื่องดนตรีในท่าโอบยบิน เป็นสัญลักษณ์ความสุขในพุทธมหายาน

ภาพที่ 1 ภาพเซียน อรหันต์ และนางฟ้า (HONGBO QIN. 16 พฤศจิกายน 2560)

2) ภาพพันธุ์พืชและสัตว์ อันเป็นสัญลักษณ์สิริมงคล อายุยืนยาว ร่ำรวย และวาสนาตามความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อในศาสนาเต๋า ได้แก่ ดอกเหมยในแจกัน ดอกโบตั๋น ผลไม้ ต้นสน ต้นไผ่ ฯลฯ สัตว์ได้แก่ กวาง ช้าง เสือ สิงโต นก ค้างคาว ปลา ทั้งนี้ ยังมีสัตว์ที่จินตนาการขึ้นตามความเชื่อแบบดั้งเดิม ได้แก่ มังกร หงส์ กิเลน และลูกของมังกรอันเป็นสัตว์มงคลที่แสดงให้เห็นถึงรากเหง้าความเป็นมาของชนชาติจีนเพราะชาวจีนเชื่อว่า ตนเองเป็นลูกหลานมังกร

หงส์ สัญลักษณ์เพศหญิง แสดงให้เห็นถึงรากเหง้า
ความเป็นมาของชนชาติจีน
ดอกโบตั๋นและลายเมฆ สัญลักษณ์ อุดมสมบูรณ์

ดอกบัว สัญลักษณ์สิริมงคลและ
พุทธมหายาน

เครื่องหยูอี้ แจกัน สัญลักษณ์ วิชาสนา สิริมงคล
ตลอดภัยตามความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาเต๋า

ภาพที่ 2 ภาพพันธุ์พืชและสัตว์ (HONGBO QIN. 16 พฤศจิกายน 2560)

3) ภาพที่สร้างขึ้นตามพงศาวดารจีน เป็นภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามบันทึกของพงศาวดารจีนในสองยุคสมัย คือ สมัยราชวงศ์โจวตะวันตก (ปี 503 – 228 ก่อนพุทธกาล) และ สมัยสามก๊ก (พ.ศ. 727 – 823) มักเป็นเหตุการณ์สู้รบที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและชาญฉลาดของบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น กวนอู ขงเบ้ง และเหตุการณ์เชิงุชนนักปราชญ์มาบริหารประเทศ ซึ่งล้วนเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องเป็นแบบอย่างของผู้มีคุณธรรม สะท้อนความกล้าหาญและชาญฉลาดของชนชาติจีนในประวัติศาสตร์

พงศาวดารสมัยราชวงศ์โจวตะวันตก
พระเจ้าแผ่นดินน้อมเชิญนักปราชญ์มาช่วยบริหารประเทศ

พงศาวดารสมัยสามราชาอาณาจักร (สามก๊ก)
นายทหารเอกฝ่ายโจโฉกำลังต่อสู้กับควายของศัตรูอย่างกล้าหาญ

ภาพที่ 3 ภาพพงศาวดารจีน (HONGBO QIN. 16 พฤศจิกายน 2560)

4) ภาพเล่านิทานจีน เป็นนิทานเกี่ยวกับจารีตวัฒนธรรมในลัทธิขงจื้อ เช่น การรู้จักสามัคคีระหว่างพี่น้อง ความกตัญญูต่อบุพการี การเคารพผู้ใหญ่ การมีเมตตาต่อผู้อื่น และความขยันหมั่นเพียร แบ่งเป็นภาพบุคคลที่เป็นชาวบ้านทั่วไป และภาพบุคคลที่เป็นกษัตริย์หรือขุนนาง อันเป็นการบ่งบอกว่าไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีฐานะทางสังคมและยศถาบรรดาศักดิ์อย่างไรก็ควรยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม มีความกตัญญูและเอื้ออารีต่อกัน

สองพี่น้องสู้กับเสือร้าย อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า
เป็นพี่น้องกันต้องรักกัน สามัคคีกัน และไม่ทิ้งกัน

พระเจ้าแผ่นดินดูแลพระมารดา ชี้ให้เห็นว่าไม่ว่าจะมีสถาบันราชวงศ์
สูงส่งเพียงใดก็ต้องมีความกตัญญูต่อบุพการี

ภาพที่ 4 ภาพเล่านิทานจีน (HONGBO QIN. 16 พฤศจิกายน 2560)

5) ภาพวรรณคดีจีน อันเป็นภาพที่สร้างขึ้นตามเหตุการณ์ในวรรณคดีจีน ได้แก่ เรื่อง “ซันกั๋วหยันอิ” (สามก๊ก) (三国演义) “ความฝันในหอแดง” (红楼梦) “ไซอิ๋ว” (西游记) และ “นางพญางูขาว” (白蛇传) ซึ่งเป็นวรรณคดีที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในหมู่ชาวจีนตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นวรรณคดีที่เน้นนำเสนอเรื่องราวตามกรอบแนวคิดด้านจารีตวัฒนธรรมในลัทธิขงจื้อและพุทธศาสนาหายานตามคติจีนที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมด้านกตัญญู รู้รักสามัคคี ภราดรภาพและเสรีภาพ ทำความดีละทิ้งความชั่ว และธำรงรักษาศรัทธาธรรมนิยมประเพณี

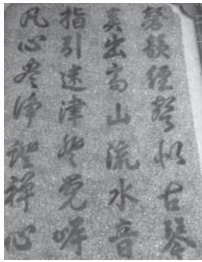
วรรณคดีเรื่อง นางพญางูขาว ตอนที่นางพญางูขาวใช้เวทมนตร์ระดมน้ำ
และสัตว์น้ำในทะเลสาบซีหูเพื่อไปช่วยสามีของตนที่ถูกกักตัวไว้ในวัดจินซาน
อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ และความรักอันแรงกล้าที่มีต่อสามีของนางพญางูขาว

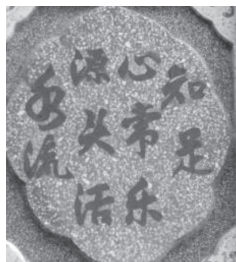
วรรณคดีเรื่อง ไซอิ๋ว ตอนที่หั่งเจียวาด
เส้นล้อมรอบพระอาจารย์และพี่น้อง
ของตนไว้เพื่อป้องกันการถูกทำร้าย
จากปีศาจก่อนออกเดินทางบิณฑบาต

ภาพที่ 5 ภาพวรรณคดีจีน (HONGBO QIN, 16 พฤศจิกายน 2560)

6) ภาพอักษรจีน ภาพอักษรจีนในศาลเจ้าจินตลาตโพธารามสามารถแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ แบบที่หนึ่งเป็นโคลงคู่ หรือ “ดู่ยฺเหฺลียน” (对联) ในภาษาจีนกลาง เขียนเป็นแนวดิ่งตามริมขอบประตูทั้งสองข้าง หรือ เสาหลักคานา เนื้อหาส่วนมากเกี่ยวกับคำสรรเสริญ ค่ายกย่องที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงบารมี อิทธิฤทธิ์ในการปกป้องดูแลโลกมนุษย์ของเหล่าเทพเจ้าและพระโพธิสัตว์ และแบบที่สองเป็นคำสอนในพุทธศาสนาหายาน คำอวยพร สุภาชิตจีน ที่ต้องการชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขให้กับผู้คนตามคำสอนในศาสนาเต๋าและพุทธมหายาน โดยเขียนเป็นภาพจิตรกรรมตามผนังด้านหน้าของประตู

บทกวี ชี้แนะแนวทางในการบำเพ็ญศีล

สุภาษิตจีน สั่งสอนว่า การดำเนินชีวิต
ให้มีสุขนั้นต้องรู้จักเพียงพอ

โคลงคู่ สรรเสริญบารมีของเจ้าพ่อทวนอู

ภาพที่ 6 ภาพอักษรจีน (HONGBO QIN, 16 พฤศจิกายน 2560)

1.3 ลักษณะของการใช้สี ได้สืบทอดลักษณะของการใช้สีในสมัยราชวงศ์ซ่งตอนปลายถึงสมัยสาธารณรัฐประชาชนจีนตอนต้นเช่นกัน คือ ใช้สีน้ำหมึกดำและสีสน โดยเน้นใช้สีที่เป็นสัญลักษณ์มงคลหรือสีที่แสดงถึงพลังอำนาจตามความเชื่อแบบจีน การระบายสีด้วยสีเข้มมืด ไม่ฉูดฉาด ลงพื้นด้วยสีขาว สีฟ้าอ่อน สีเทา สีแดงอ่อน เพื่อให้ภาพบุคคลและเรื่องราวมีความเด่นชัด ดึงดูดสายตา หากเป็นภาพบุคคลสำคัญและภาพที่ต้องการแสดงพลังอำนาจหรือพลังเหนือธรรมชาติมักใช้สีแดง สีเขียว สีเหลือง และสีน้ำเงินตามความเชื่อดั้งเดิมของการใช้สี เช่น สีเหลืองเป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้าแผ่นดินและพระพุทธ และเพื่อให้ภาพหลักเด่นชัดกว่าภาพฉากที่เป็นส่วนประกอบของภาพซึ่งมักระบายด้วยสีอ่อน เช่น สีน้ำตาลอ่อน สีชมพูอ่อน สีฟ้าอ่อน การใช้สีน้ำหมึกดำนั้นโดยมากใช้เขียนคำบรรยายภาพ ชื่อจิตรกรตามความนิยม มีการใช้ในการวาดตัวภาพจิตรกรรมน้อยมาก ซึ่งอาจถือเป็นลักษณะของการใช้สีที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากความนิยมในยุคสมัยข้างต้น

1.4 ลักษณะเทคนิคเชิงช่างมี 3 ลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) การจัดวางองค์ประกอบของภาพ องค์ประกอบสำคัญของภาพทั้งหมดจะถูกจัดอยู่ในพื้นที่กรอบสีเหลี่ยมบนผนังที่ถูกกำหนดขึ้นตามสัดส่วนที่เหมาะสม ภาพหลักได้แก่ ภาพบุคคล ภาพเหตุการณ์ มักใช้ธรรมชาติ และสิ่งปลูกสร้าง เช่น ภูเขา แม่น้ำ ท้องฟ้า ลายเมฆ อาคาร เป็นฉาก ภาพกนกนิยมใช้สัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์มงคลหรือบุคคล เช่น กวาง นก เด็ก คนใช้ โดยมีตัวละครเอกอยู่ส่วนกลางของพื้นที่ และภาพประดับที่อยู่ตามขอบของภาพเป็นลวดลายลักษณะแบบจีน เช่น ลายประแจจีน ลวดลายพันธุ์พฤกษา เพื่อประดับพื้นที่ว่างตามขอบภาพ หรืออาจประดับด้วยลวดลายปูนปั้น ส่วนภาพจิตรกรรมที่มีภาพสัตว์ พืชพันธุ์อักษรจีนเป็นภาพหลักนั้นไม่มีฉากหรือพื้นหลัง เนื่องจากต้องการให้เป็นตัวเอกของภาพสื่อความหมายตามความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล แต่ประดับขอบภาพด้วยลวดลายลักษณะแบบจีนเช่นกัน

2) เทคนิคการสื่อความหมายของภาพมี 3 ลักษณะ คือ ประการแรก การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ มักเป็นภาพที่ต้องการสื่อความหมายตามความเชื่อดั้งเดิม ศาสนาเต๋าและพุทธศาสนาเมฆายาน กล่าวคือ การใช้พันธุ์พืชและสัตว์ทั้งจากธรรมชาติและจินตนาการเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อความหมายตามความเชื่อ เช่น ลูกท้อ ต้นสน นกกระเรียนมงกุฎแดง เป็นสัญลักษณ์อายุยืนยาว ดอกโบตั๋น เมฆ ส้ม มังกรเป็นสัญลักษณ์สิริ

มงคลและวาสนา แจกกัน ต้นไผ่ เป็นสัญลักษณ์ความปลอดภัย หยู่อี้ เป็นสัญลักษณ์สมหวังสมปรารถนา และ การใช้ลักษณะท่าทางของบุคคลในภาพเป็นสัญลักษณ์ โดยเขียนให้อยู่ในลักษณะท่าทางต่าง ๆ ตามความหมายที่ต้องการสื่อให้ผู้มองเห็นรับรู้ เช่น ผู้สูงอายุยิ้มแย้มถือไม้เท้าและลูกท้อ เป็นสัญลักษณ์สันติสุขและอายุยืนยาว นางฟ้าในท่าโฉบบิน นางฟ้าบรรเลงดนตรี และนางฟ้าเรียงระบำเป็นสัญลักษณ์ของความสุขและสิ่งอันเป็นมงคลในพุทธศาสนา (เออ อึ้งซุย และ เออ ชูจิง. 2556 : 49) ประการที่สอง การสื่อความหมายโดยการแสดงเหตุการณ์ มักเป็นภาพที่ต้องการสื่อความหมายตามลัทธิขงจื๊อที่ต้องการปลูกฝังคุณธรรม และจารีตวัฒนธรรมให้กับผู้มองเห็นภาพ เช่น การช่วยเหลือชีวิตสัตว์ การร่วมกันป้องกันการถูกทำร้ายจากเสือ การดูแลบุพการีในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นภาพเรียบง่ายแต่สื่อความหมายได้ลึกซึ้งกินใจ ประการที่สาม การใช้อักษรจีนบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพงศาวดารจีนและเหตุการณ์ในวรรณคดีจีน เช่น เหตุการณ์สู้รบสมัยสามก๊ก เหตุการณ์ในวรรณคดีเรื่อง “นางพญางูขาว” (白蛇传) ซึ่งเน้นการใช้ตัวอักษรน้อยและกระชับ แต่สื่อความหมายได้ชัดเจน เข้าใจง่าย

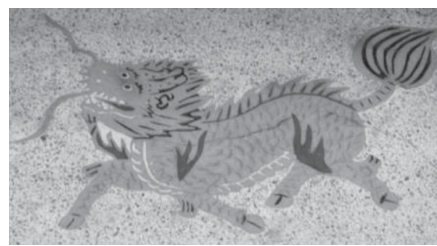
3) การผสมผสานและการเปลี่ยนแปลงวิธีเชิงช่าง จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนส่วนมากเขียนโดยช่างไทยที่ได้ฝึกฝนการเขียนจิตรกรรมฝาผนังจีนกับช่างจีนรุ่นเก่าในประเทศไทย และส่วนน้อยเขียนโดยช่างจีนที่มาจากประเทศจีน เช่น ภาพเรื่องสามก๊กในศาลเจ้าพ่อสามตา ช่างไทยมักเขียนตามจินตนาการของตน ประกอบกับประสบการณ์การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังจีนกับช่างจีนรุ่นเก่า หรือเขียนตามภาพสำเร็จรูปที่นำเข้าจากประเทศจีน ซึ่งแตกต่างกับช่างจีนดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาอิริยาบถของนก ปลาและปัจจัยอื่น ๆ ในทุกมุม ทุกมิติจนแตกฉาน กลั่นกรองปัจจัยเหล่านี้ให้บิดผันไปตามจุดที่ต้องการจะให้อยู่ทางของมันเนื่องจากองค์ประกอบสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังจีนนั้นคัดเลือกมาจากธรรมชาติ (น. ณ ปากน้ำ. 2530 : 120) จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลักษณะรูปแบบเชิงช่างของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนเปลี่ยนรูปแบบไปจากลักษณะดั้งเดิมมากและมีการผสมผสานลักษณะจิตรกรรมฝาผนังตามความเชื่อแบบไทยจนกลายเป็นจิตรกรรมฝาผนังจีนที่มีความสวยงามไปอีกรูปแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ช่างไทยยังคงยึดมั่นในแบบแผนประเพณีจีนอย่างเคร่งครัด เช่น การวางผังของภาพ วิธีการสื่อความหมาย ลักษณะลวดลายและการใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น

ภาพเหตุการณ์ในวรรณคดี เรื่อง สามก๊ก
เขียนโดยช่างจีน

เจ้าแม่กวนอิมประทับบนหลังช้าง
เป็นการสอดแทรกวัฒนธรรมไทย

กิเลน ลักษณะคล้ายวัว แสดงให้เห็นถึง
การเปลี่ยนแปลงเชิงช่างของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน

ภาพที่ 7 การเปลี่ยนแปลงลักษณะและรูปแบบของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน

(HONGBO QIN, 16 พฤศจิกายน 2560)

2. คุณค่าจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนในกระบวนการจัดการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรม

2.1 คุณค่าทางสังคม จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนเป็นเครื่องสะท้อนความมีชีวิตจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนและความเป็นปึกแผ่น การรวมกลุ่มประชาคมให้เกิดความสามัคคีปรองดองของผู้มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีเนื้อหาสาระมุ่งเน้นในการอบรมสั่งสอนให้ผู้คนยึดมั่นในคุณธรรมอันดีงามตามลัทธิขงจื๊อ ศาสนาเต๋าและพุทธมหายานเพื่อสร้างสันติสุขให้กับสังคม จึงมีคุณค่าและคุณลักษณะที่เป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามให้แก่ผู้คนและสามารถนำแนวคิดจากจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนเหล่านี้มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแบบแผนระเบียบทางสังคมและแนวทางการปฏิบัติตนของผู้คน

2.2 คุณค่าทางวัฒนธรรม จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนเป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่ชุมชนชาวจีนใช้ในการสืบทอด เผยแพร่ ประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี ความเชื่อศาสนาที่เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมชนชาติจีน แม้มีการเลื่อนไหลไปตามสภาพแวดล้อม หรือผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น แต่ยังคงรักษาแบบแผนประเพณีและความหมายทางวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างมั่นคง ทำให้วัฒนธรรมจีนและชุมชนจีนคงดำรงอยู่ในต่างถิ่นได้อย่างเข้มแข็งตลอดมา โดยมีเนื้อหาหลักมาจากพงศาวดารจีน วรรณคดีจีน ความเชื่อในศาสนาเต๋า พุทธมหายาน และลัทธิขงจื๊อ อันเป็นประวัติศาสตร์และประเพณีวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการของชนชาติจีน จึงเป็นแหล่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจีนที่สามารถนำไปประยุกต์ให้เป็นแหล่งพื้นที่ศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม และศิลปวัฒนธรรมชาวจีนอพยพในประเทศไทย เป็นความรู้ให้แก่ลูกหลานชาวจีนและผู้คนในสังคมไทยทั่วไป อันจะนำไปสู่การเข้าใจกันและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนไทยกับประชาชนจีนอีกด้วย

2.3 คุณค่าทางศิลปะ ลักษณะทางศิลปกรรมของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน มีทั้งที่เขียนขึ้นโดยช่างจีนและช่างไทยที่ต้องเขียนตามแบบแผนประเพณีจีน เช่น ลักษณะการวางผังของภาพ การใช้ลวดลาย การใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น อันเป็นเทคนิคความรู้ทางศิลปกรรมที่มีความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ลักษณะศิลปกรรมจีน และเป็นตัวอย่างของการสืบทอดความรู้เทคนิคการเขียนจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนระหว่างช่างเขียนไทยและจีนที่น่าสนใจแห่งหนึ่ง อันจะนำไปสู่การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมจีนในสังคมไทยต่อไปอย่างยั่งยืน

2.4 คุณค่าทางเศรษฐกิจ สาระแก่นแท้และความงดงามในจิตรกรรมฝาผนังจีนเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของตลาดโพธารามเนื่องจากมีเป็นจำนวนมาก ถือเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ศิลปกรรมประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจีนขนาดใหญ่ที่มีความสวยงามและโดดเด่นทางศิลปกรรม เนื่องจากการผสมผสานวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมจีนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจีนได้อย่างดี อันจะสามารถสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนตลาดโพธารามได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การสร้างอาชีพ การสร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

3. แนวทางการจัดการแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมจีนผ่านจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมศาลเจ้าจีนควรดำเนินการให้ถูกหลักวิชาการเพื่อให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืน ประยุกต์ใช้ความรู้ทั้งภายในและนอกชุมชนให้เกิดประโยชน์ และการสร้างกระบวนการ

เรียนรู้ ยึดพื้นที่และความต้องการของชุมชนเป็นหลักโดยมีรัฐและองค์กรการพัฒนาให้การสนับสนุน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดำเนินการในลักษณะบูรณาการที่มีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กระบวนการเรียนรู้และค่านิยมอันดีงาม ทั้งนี้ ต้องให้ประชาชนในชุมชน บุคคลทั่วไปและผู้ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้และดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (ครรชิต พุทธิโกษา. 2554 : 1-171) ซึ่งอาจสามารถดำเนินการใน 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านชุมชนและสังคม ให้ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน โดยเริ่มจากการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนอย่างละเอียด เช่น เนื้อหา รูปแบบทางศิลปะ ลักษณะเชิงช่าง เพื่อจัดเตรียมข้อมูลความรู้ และนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยบริหารจัดการเพื่อสร้างฐานข้อมูลในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ ภาพยนตร์ขนาดสั้น สตีกเกอร์โนโปรแกรมสนทนาทางโทรศัพท์มือถือ และในรูปแบบเอกสาร เช่น หนังสือภาพจิตรกรรมฝาผนัง คู่มือการท่องเที่ยว งานวิจัย ฯลฯ เพื่อนำไปเผยแพร่ให้สาธารณะได้รับรู้ โดยให้ผู้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการศึกษาและดำเนินการมากที่สุด เช่น ให้เยาวชนช่วยกันออกแบบคู่มือการท่องเที่ยว รวบรวมข้อมูล เป็นตัวละครในการถ่ายทำภาพยนตร์ เป็นต้น เพื่อให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชุมชน ปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และการจัดการ

3.2 ด้านการศึกษา พัฒนาให้เป็นแหล่งการศึกษาศิลปวัฒนธรรมชุมชนสำหรับเยาวชน โดยจัดทำเป็นสถานที่การเรียนรู้นอกโรงเรียนของโรงเรียนในชุมชน เริ่มจากการจัดหोजค์กรภายนอกที่มีความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมจีนเข้ามาให้การอบรมครูในโรงเรียนเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับศิลปะ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมจีนและนำไปจัดการเรียนการสอนในศาลเจ้าให้นักเรียนได้ซึมซับคุณธรรม สุนทรียะ และวัฒนธรรมจากจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนหรือนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนท้องถิ่นเพื่อเป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมอันดีงามและจิตสำนึกในการบำรุงรักษาวัฒนธรรมชุมชน ทั้งนี้ ต้องเปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษานอกชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการศึกษาวิจัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน เช่น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วรรณคดี และศาสนาแบบจีน การเขียนจิตรกรรมจีน และศิลปะการเขียนอักษรจีน ฯลฯ หรืออาจมีการจัดกิจกรรมการเที่ยวชมเปรียบเทียบภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทย – มอญ อาทิจัดคาราม วัดไทรอารีรักษ์ เป็นต้น เพื่อเป็นแบบอย่างของการศึกษาศิลปวัฒนธรรมไทย-จีน

3.3 ด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจีนให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยมีคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก เช่น การให้บริการห้องพัก การนำเที่ยว การบรรยาย ตลอดจนการอำนวยความสะดวกและบริการด้านอาหารเครื่องดื่ม เป็นต้น สร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชน รัฐท้องถิ่นต้องจัดระเบียบการท่องเที่ยวและชุมชนให้มีความเรียบร้อย รองรับนักท่องเที่ยวได้ เช่น การจัดเตรียมที่จอดรถ และให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวหรือบำรุงรักษาวัฒนธรรมชุมชน ทำการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

นอกจากนี้ ยังสามารถนำภาพจิตรกรรมฝาผนังมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม โดยการเสริมสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนขึ้นใหม่ เพื่อเป็นสินค้าจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน โดยมีคนในชุมชนเป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์และจัดจำหน่ายเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ ตุ๊กตา สินค้าที่มีลวดลายจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน ลวดลายบนบรรจุภัณฑ์ของสินค้า เป็นต้น

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนย่านตลาดโพธารามเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการศิลปกรรมจีนในชุมชนลุ่มน้ำแม่กลองที่มีลักษณะและรูปแบบทางศิลปะสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชิง เป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีนลุ่มน้ำแม่กลองที่มีคุณค่าสำคัญในการจัดระเบียบสังคม การอบรมสั่งสอนคุณธรรมอันดีงาม และการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น การจัดการแหล่งการเรียนรู้ผ่านจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีนจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดคุณค่าและมูลค่าทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งการสำรวจพบว่าชาวบ้านตลาดโพธารามมีความต้องการให้เกิดการพัฒนาศาลเจ้าจีนเพื่อดึงดูดให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจศาลเจ้าและโรงเจมากขึ้น เนื่องจากขาดความต่อเนื่องในการเรียนรู้และทำความเข้าใจในภาพจิตรกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน และไม่มีการสร้างความตระหนักรู้ในการอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ยึดมั่นในแบบแผนประเพณีจีน อีกทั้งรัฐท้องถิ่นไม่มีนโยบายและงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาความรู้ชุมชนมากเท่าที่ควร อันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมจีน

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปกรรมฝาผนังศาลเจ้าจีน ควรคำนึงความรู้ภูมิปัญญาด้านอื่นในชุมชนควบคู่ไปด้วย เช่น อาชีพ การประกอบอาหาร การแต่งกายและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ควรดำเนินการจัดการให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ในชุมชนให้เกิดการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ สามารถนำความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าและมูลค่าต่อชุมชน เช่น การสร้างอาชีพเสริม การท่องเที่ยว และเชื่อมโยงกับเครือข่ายการจัดการเรียนรู้นอกชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ภูมิปัญญาชุมชนตลาดโพธารามและทำให้การจัดการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ควรมีการศึกษาวิจัยความรู้ภูมิปัญญาอื่นในชุมชนตลาดโพธารามเพิ่มเติม เช่น จิตรกรรมฝาผนังไทย – มอญ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เพื่อค้นคว้าแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในตลาดโพธารามอย่างเป็นองค์รวมและยั่งยืน

รายการอ้างอิง

ครรชิต พุทธิโกษา. (2554) **คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ถ้วน ลี เจริญ และ บุญยิ่ง ไธสุขสิริ. (2543) **ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ส่องสยาม.

น. ณ ปากน้ำ. (2530) **ศิลปะจีนและคนจีนในไทย**. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ.

พระบรมราชจักรีวงศ์กับเมืองราชบุรี. (2525) กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2553) **อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอโพธาราม: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2536) **ลุ่มน้ำแม่กลอง : พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : พิษณุ ศุภะพันธุ์ ตั้ง เซ็นเตอร์.

อภิชาติ อุดมเศรษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. Hongbo Qin เป็นผู้สัมภาษณ์. ที่ตลาดโพธาราม จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2560.

เออ อึ้งซุย และ เออ ชูจิง. (2556) **รูปแบบลัทธิมรดกจากสวรรค์ของประเทศจีน**. แปลโดย เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว.

Cheng Qun and Tu Ming-hua. (March 2011) "Traces of Traditional Cultural Connotations in Taoist Frescoes" **Journal of Xinjiang Arts Institute**. 1 (9) page 30-35.

Huang Liping. (May 2014) "Guangfu murals in the late Qing Dynasty" **Root Exploration**. 5 page 117-121.